

Jsem rodičem dítěte s poruchou autistického spektra. Po překonání prvotního šoku z této závažné diagnózy mě ohromil úděsný nedostatek informací, ke kterým jsem měla přístup.

Existovala sice literatura, ale bývala velmi špatně k sehnání. Nízký ediční náklad zaručeně dosáhl toho, že jste požadovanou knihu prostě vůbec nesehnali. Půjčování vhodného materiálu po knihovnách nebylo to pravé ořechové...

Jako žíznící na poušti jsem prahla po sebemenším doušku informací o tajemstvím opředěném **autismu**. Nechtěla jsem si jen „něco načíst“, ale mít možnost se k rozličným otázkám a odpovědím vracet. Autismus se stal mým nepřitelem a jako každý vojevůdce jsem potřebovala dostatek informací o protivníkovi, které mi umožní vybudovat účinnou strategii.

Když se mi po lopotné snaze podařilo získat nějakou odbornou literaturu, mívala jsem protichůdné pocity. Radost, že jsou zodpovězeny některé mé nejpálčivější otázky, ale i frustrace z toho, jak odlišný je **svět** mého syna. Navíc jsem postrádala jakýkoliv návod k tomu, jak synův svět skloubit s tím mým.

Všechny rady a techniky doporučované odborníky mi připadaly velmi strohé, jakoby bez barev. Nepostihovaly škálu problémů, úskalí a potřeb rodiny jako celku. Řešily jen autismus. Ale v rodině je více zúčastněných a proměnných veličin než jen **vy** a vaše autistické dítě. Navíc vůbec neříkaly, jak navázat vztah s dítětem ani jak nalézt cestu k jeho chápání. Většina postupů byla příliš obecná a mně, která stála na prahu, připadalo mnohdy nemožné docílit určitého řádu a překlenout bariéru mezi námi a naznačenými technikami. Řešení nebylo konkrétní: „Jdi a kup tohle a tohle, tam a tam. Udělej z toho tohle a takhle to vypadá“.

Možná k mé skepsi přispěla i lékařská a poradenská obec, protože mnozí mnou oslovení bývali mnohdy ještě hůře informováni o problematice autismu než já. Svou nevědomost a neschopnost zastírali pod rouškou povýšenosti a nejednali se mnou jako rovný s rovným. Přitom kdo jiný zná **svoje dítě lépe než vy sami**? Tento postoj mě dodnes zraňuje.

Na druhou stranu nutno říci, že se mezi oslovenými našli i odborníci na slovo vzatí a těm patří můj hluboký a upřímný dík. Bez nich bych asi po čase rezignovala a přežívala ze dne na den. Prostě bych jen zatla zuby a nějak to přežila. Ale právě tihle lidé mi ukázali, že to nestačí. Jenže, ani to mě neuspokojilo.

Později jsem potkala svou přítelkyni Alenu, která měla stejný problém. Jedno z jejích dětí mělo diagnózu „dětský autismus“. Alena už se stihla s tím vším poprat daleko lépe než já a šla svou vlastní cestou. Konečně jsem **viděla na vlastní oči**, jak vše dokáže fungovat v rodině, která má bezmála totéž zázemí jako já. Jak oni se s tím poprali a jaké mají výsledky. To mě ohromě pomohlo a zároveň vlilo inspiraci a energii do žil.

Tehdy jsem si uvědomila, že cesta k pochopení mého dítěte vede přes společně vykonanou práci. Díky rozličným úkonům, které spolu děláme, mohu pochopit, jak uvažuje, mohu se naučit předvídat, co zvládne, co naopak bude nebetyčný problém.

Má přítelkyně Alena mě inspirovala k mnohým pomůckám, které jsem pak pro svého syna vytvořila. Stejně jako ona povzbudila mě, chtěla bych i já povzbudit ostatní rodiče, ale i odborníky a ukázat jim cestu, kterou jsme s Alenou pro své děti objevily.

Na závěr ještě musím zmínit naše drahé polovičky. Naši manželé jsou pro nás velkou oporou a nikdy nás neodmítnou, když s něčím potřebujeme pomoci. Vytvářejí nám zázemí, které umožňuje uskutečňovat naše nápady, takže potřebnou sílu vrháme tam, kde je podle nás potřeba.

Velký dík jim oběma.

Lenka Hladká
Alena Pavlišťíková

Několik slov úvodem...

Nejdůležitější na celé přípravě úkolů pro děti s poruchou autistického spektra je vymyslet co možná nejjednodušší řád a uvědomit si, že vše má mít své místo.

Veškerou chystanou činnost je třeba rozdělit do posloupných **kroků**, které ve svém sledu dovedou dítě až k cíli. Také je velmi důležité dodržet tři zásady při rozdělování prostoru viz str. 21.

Plochu úkolu rozdělíme na tři základní části:

- První část je určena pro všechny odnímatelné dílky úkolu, se kterými bude dítě pracovat.
- V druhé části je vizuální naznačení nebo předloha toho, co po dítěti chceme.
- Třetí část je věnována samotnému vypracování. Zde bude dítě umisťovat odnímatelné dílky z první části.

Pamatujte, méně je někdy více.

Také je vhodné, jestliže se úkol dítěti nedaří, zjednodušit ho tím, že větší část sami vypracujeme a necháme pro něj jen jeden či dva úkony.

Tolik potřebné motivace docílíme, když dítě prožije úspěch. Proto chvalme, chvalme, chvalme... Opakované selhávání dítě negativně stresuje a ono pak nebude ochotné vypracovávat připravené úkoly.

Je důležité pro vás i pro ně navyknout si určitý čas věnovat cílené činnosti. Musí vědět, že je třeba něco dělat a je jen na vás **co**.

Nikdy neopomeňte dítě motivovat a rovnou zapomeňte na tradiční odměny pro zdravé děti. Vaše dítě je jedinečné a osobité. Má úplně jiný žebříček hodnot a to, co je motivací pro vás, nemusí chápat jako odměnu pro sebe. Sami musíte rozpoznat, co je pro dítě motivující. Neposuzujte ho podle kritérií vhodnosti, ale podle bezpečnosti a sociální únosnosti. Mějte na paměti, co díky této motivaci můžete dítě naučit a nehodnoťte, zda je to podle dnešního trendu v normě. Vždy je něco za něco. Narážím hlavně na kritiku pamlsků a pochutin obecně. Osobně zastávám názor, že je lepší dovolit dítěti pamlsky než jinou pro něho motivující činnost, například rozbíjení věcí nebo cokoliv, co bezprostředně ohrožuje zdraví a vhodné sociální návyky.

Motivací mohou být například pamlsky (bonbóny, sušenky, čokoláda ...).

Abychom dítě zbytečně „nepřecpávali“, je-li to možné, rozdělíme sladkosti na menší kousky. Odměnou mohou být také různé předměty a hračky, které dítě miluje (klacíky, kartičky, autíčka, kostičky ...). Další vhodnou motivací mohou být oblíbené činnosti (houpání, sledování televize, procházka ...). Pokud dítě nerozumí mluvenému slovu, nabídneme mu fotografii nebo piktogram oblíbené činnosti z jeho alternativní komunikace (naše děti používají VOKS – Výměnný obrázkový komunikační systém).

Jakmile dítě úkol splní, je důležité **ihned** odměnit.

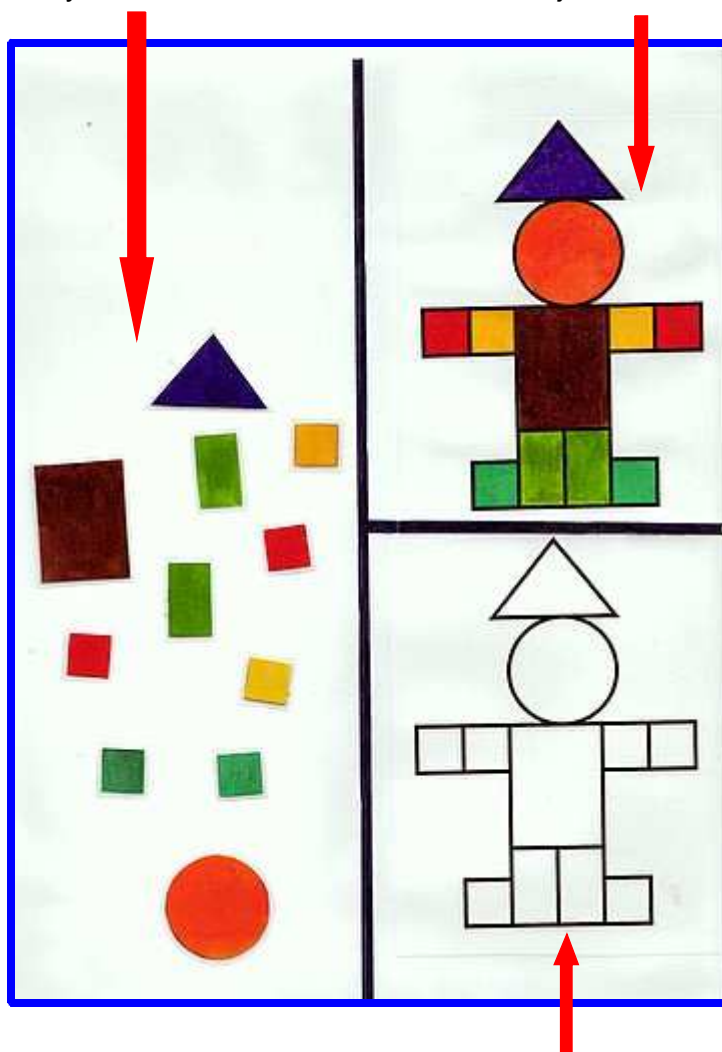
Některé děti motivuje i sociální odměna – pochvala či pohlazení, jiné se k ní „dopracují“ časem, pro některé děti nemusí být odměnou nikdy.

Při jakémkoliv náviku používejte v případě potřeby názorné fyzické vedení. Jednoduše vezměte dítě za ruku a udělejte společně to, co mělo za úkol. Tím docílíte, že bude splněna podmínka úspěšného zvládnutí úkolu, protože naše děti si mnohdy potřebují určitý úkon „**prožít**“.

Návod na rozvržení plochy úkolu...

1. část: pro jednotlivé komponenty úkolu

2. část: pro vizuální naznačení jak úkol řešit

3. část: pro samotné vypracování úkolu

Úkol je zaměřený na schopnost dítěte sestavit dle názorného vzoru totéž. Procvičuje se zde koordinace **oko – ruka**. Tato dovednost je nepostradatelná pro následný nácvik čtení i psaní.

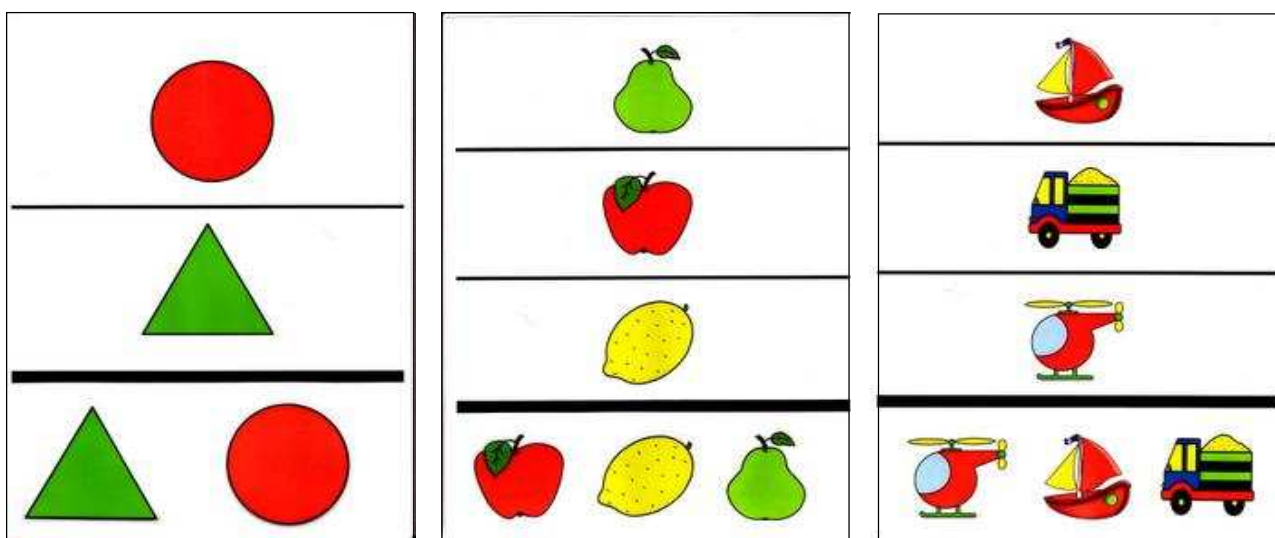
Všimněte si rozvržení úkolu na tři části (viz předmluva str. 9).

Na první pohled dítě vidí, co je jeho cílem a kam jednotlivé komponenty přiřkládat.

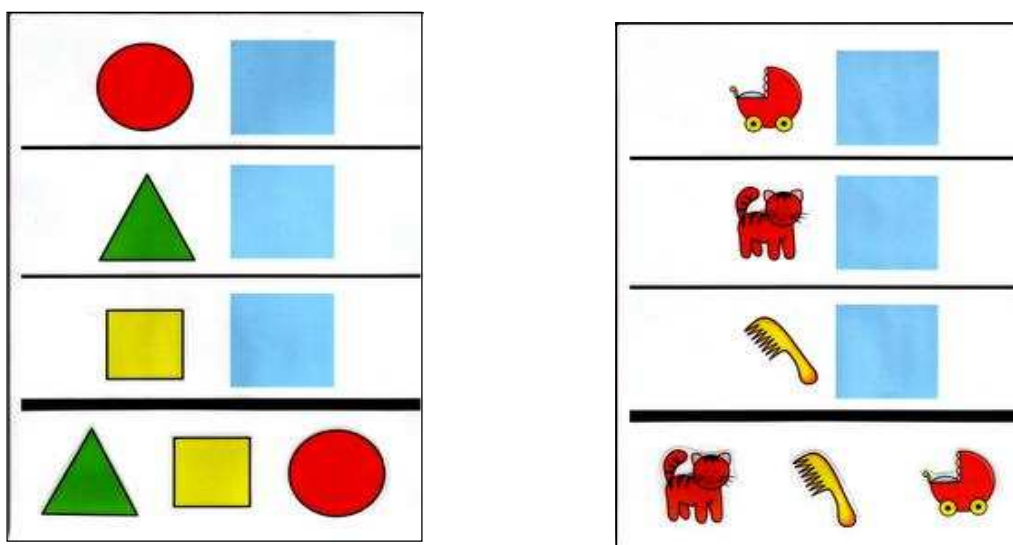
Pro zjednodušení a výraznější pomoc při pochopení úkolu můžete sami část úkolu vypracovat a jen zbytek nechat dítě dokončit, aby byla splněna podmínka dokončení i pozitivní motivace z prožitého úspěchu.

Nikdy na dítě nenakládejte více, než může zvládnout, a vždy mu dopřejte pocit, že uspělo.

Úkoly pro začátky...

Pro úplné začátky volíme dva jednodušší obrázky (geometrické tvary). Rozdíl mezi nimi podpoříme odlišnými barvami. Postupně můžeme zvyšovat počet obrázků, abychom úkol ztížili. I zde máme plochu rozdělenou na pevnou část (ta plní již zmíněnou funkci vizuálního naznačení zadání úkolu a současně dítěti jasně ukazuje, kam bude odnímatelné části přikládat) a prostor pro odnímatelné komponenty, které jsou umístěny pod tlustou čarou. Tento úkol má dítě naučit přiřazování stejných tvarů na sebe.

Dalším krokem je přikládání stejných obrázků vedle sebe. Za tímto účelem zde připravíme barevné políčko, aby dítě vědělo, kam má komponent umístit. Abyste nepotlačili barevnost zadaných obrázků, raději volte pro vymezené políčko tlumenou světlou barvu.

Použité obrázky na této straně jsme čerpaly z dětského vzdělávacího programu firmy Ditipo – svět zábavného učení (prostřednictvím této publikace děkujeme).

Omezené zájmy

Kdysi jsem četla v nějaké knize, že lidé s poruchou autistického spektra postrádají vědomí „okoukanosti“. Mohou něco vidět nebo slyšet a nikdy je to neomrzí poslouchat a slyšet pořád dokola, protože přitom prožívají to, co poprvé.

Tuto informaci mi můj syn potvrzuje bezmála každý den. Coby dvouletý si například velmi oblíbil dětský film Nekonečný příběh.

Mohu vás ujistit, že to byl vsutku „nekonečný příběh“. Za den jsem ho viděla snad osmkrát. Zнала jsem ten příběh zpaměti, každou hlášku, každou melodii i každický záběr. Kdybych chtěla, odříkám vám dialogy i ze spaní.

Kryštofova posedlost tímto filmem brzy začala dohánět celou naši rodinu k šílenství.

Zkoušeli jsme všechno. Odpoutání a nabídnutí jiné lákavé alternativy. Bohužel sledování Nekonečného příběhu bylo synovým favoritem číslo jedna a nic ho nemohlo nahradit.

Když jsme odmítali kazetu pustit, dokázal křičet čtyři hodiny v kuse. Nakonec každý rozumný člověk usoudí, že něco takového nestojí za tolik křiku a traumatu, kterým náš syn procházel.

Tam, kde jsme my jako rodiče selhali, nakonec uspěla naše pětiletá starší dcera Kristýnka.

Vážně už ji omrzelo „nikdy nekončící“ sledování onoho příběhu a navíc ona sama si na videu nemohla nic pustit. Jednoho krásného dne prostě milou videokazetu vzala a hodila za skříň. A světe div se ono pořekadlo „Sejde z očí, sejde z mysli“ opravdu zabralo.

Nebohou kazetu jsme pak našli o dva roky později, když jsme malovali byt. V té době už byl synovým favoritem Krtek a kalhotky. Takže se znovunalezení kdysi oblíbené kazety setkala s naprosto vlažným projevem pozornosti.

Osud dalšího fenoménu Krtek a kalhotky byl úplně jiný. U této videokazety se nám stalo, že se častým používáním prostě opotřebovala. Stalo se tak na sklonku jednoho zimního dne o víkend. To, co se dělo poté, když kazeta začala šumět a skákat, bych nikomu nepřála zažít. Obětavý tatínek tehdy raději vytáhl auto z garáže a zajel do nejbližšího marketu koupit novou videokazetu.

Musím říci, že Kryštofova posedlost určitými pohádkami se s přibývajícím lety mírní.

Naučil se přijímat i to, že je mu odmítnuto něco pustit, dokonce je svolný vybrat si něco jiného. Byly to roky usilovného nácviku, které k tomu vedly. Tento jeden z mála **omezených zájmů** mého syna nám v jeho raném věku opravdu „zatopil“.

Něčím podobným si prošla i moje přítelkyně Ali se svým synem Radkem.

Radeček je nevídaně talentovaný technický typ, který už ve velmi útlém věku pronikl do tajů ovladačů a všelijakých knoflíků či tlačítek. Když si tedy oblíbil určitou pasáž ze seriálu svých dětských hrdinů Lolka a Bolka, prostě dálkovým ovládáním navolil program, který mu onu sekvenci pouštěl smyčkou pořád dokola. Ali i s manželem, podotýkám, že Radečkův tatínek je inženýr, velmi zdatný v technických věcech, bezmála před synkem klečeli na kolenu, aby ten zpropadený program anuloval a oni mohli zhlédnout DVD bez opakující se smyčky.

V době, kdy Radek propadl kouzlu internetu, platili nehorázně vysoké poplatky za stahování dat. Upozorňuji, že většina z nás by takový počet dat z internetu stahovala nejméně rok, a to intenzivně. Pětiletý Radek to zvládl za pouhý měsíc.

Prostě, když se autista do něčeho dá, jde hlava nehlava a dokáže takřka nemožné...

Příprava ke čtení, najdi v řádku...

Úkoly jsou zaměřené na přípravu ke „globálnímu čtení“ - nácvik čtení i psaní celých slov pomocí velkého tiskacího písma.

Dítě má v prvním řádku označené slovo, které hledá v následujících řádcích a označí ho připraveným modrým rámečkem (podobně jako v předchozích úkolech).

A B C KRYŠTOF RD

GHCHIV KRYŠTOF Ž

KRYŠTOF YXWE CDM

NBCKJ QU KRYŠTOF

CČD KRYŠTOF FGHK

KRYŠTOF MNŇ RKLM

A B C RADEK RD

GHCHIV RADEK Ž

RADEK YXWE CDM

NBCKJ QU RADEK

CČD RADEK FGHK

RADEK MNŇ RKLM

TÁTA LALO KOLE MASO GDFR MFNK MXAS

NKLA BODA MAMO JUJA MMMA LOPS TÁTA

NINA MBAA GUTA KORE TÁTA LOPR MOLA

BERA TÁTA JIRA TREW MOFR MOKO MLMA

TÁTA JUTZ MISA NOSA RESA MEMA ČUTR

SAHU MÁMG LPOA MUJ MASY TÁTA TUTA

JASR TZSA TÁTA GTRA MKOL MÁTA JÁJÁ

TETE VREA TRES Huhu TÁTA JUJU TATU

FUJI JUJI TÁTA NDAS Huhu MAKJ NÁNÍ

TRWA GASY MÁTÍ DASE NUHA DERS TÁTA

TÁTA MÁMA LÁDÍK RADEK DOMA ŠKOLA

LÁDÍK TÁTA RADEK DOMA ŠKOLA MÁMA

ŠKOLA RADEK TÁTA MÁMA LÁDÍK DOMA

MÁMA DOMA ŠKOLA RADEK TÁTA LÁDÍK

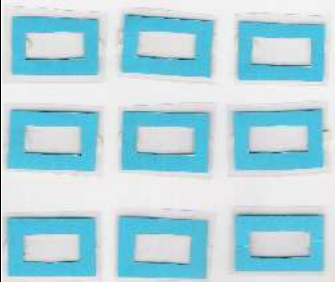
RADEK ŠKOLA TÁTA LÁDÍK DOMA MÁMA

DOMA MÁMA RADEK ŠKOLA TÁTA LÁDÍK

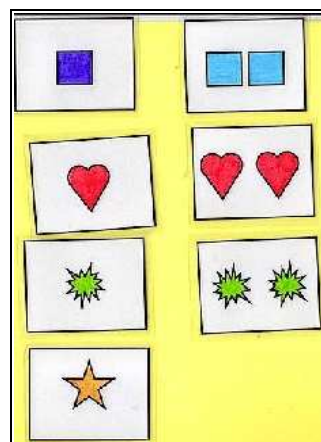
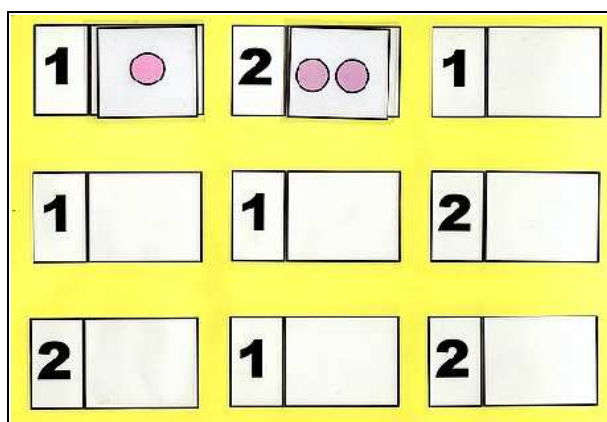
LÁDÍK RADEK ŠKOLA DOMA MÁMA TÁTA

TÁTA DOMA MÁMA RADEK LÁDÍK ŠKOLA

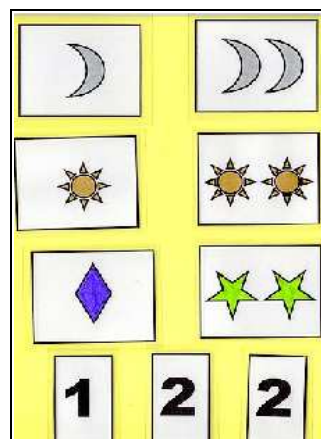
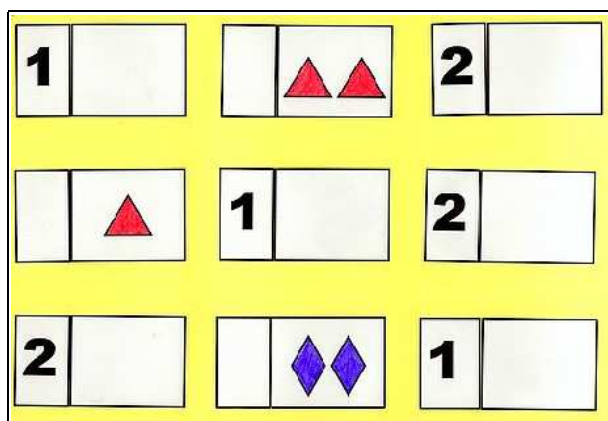
RADEK MÁMA TÁTA LÁDÍK ŠKOLA DOMA

Počty...

Další důležitou kapitolou této knihy jsou **počty**.
Úkol má za cíl **přiřazování správného počtu k číslu**.
Velkým pomocníkem pro děti bude jejich výborná fotografická paměť.

Úkoly na počty můžete různě kombinovat v zadání přiřazování správného počtu k číslu a naopak.

Alternativní komunikace a struktura u nás ...

Porucha komunikace u dětí s PAS patří mezi nejzávažnější. Z tohoto důvodu je důležité řešit vhodnou alternativní komunikaci co nejdříve. Bez **funkční komunikace** se dítě nemůže dále správně rozvíjet. Máte-li funkční komunikaci, můžete snadněji usměrnit poruchu sociálního chování a tím zkvalitnit život vás všech.

Kryštof a Radek používají coby alternativní komunikaci Výměnný obrázkový komunikační systém VOKS. V roce 2005 a 2006 jsme se zúčastnily kurzu zaměřeného na tuto alternativní komunikaci.

Systém VOKS vypracovala PhDr. Margita Knapcová.

VOKS teoreticky vychází z principů PECS – alternativní komunikační systém ze zahraničí (Bondy, Frost 1994).

Oba systémy jsou postaveny na těchto **principech**:

- Vysoká **motivace** – konkrétní výběr odměn pro konkrétního klienta.
- Smysluplná a účelná **výměna** obrázku za věc, kterou obrázek znázorňuje.
- Podpora iniciativy klienta použitím fyzické **asistence** a **potlačení verbálních výzev** a pokynů.
- Podpora nezávislosti **uspořádáním lekcí** (pozdější zařazení otázky „co chceš“).

Metodika VOKS se odlišuje vyšším počtem hlavních lekcí a rozšířením o doplňkové lekce. Na rozdíl od původní metodiky PECS se ve VOKS klade značný důraz na vizuální podporu řeči komunikačních partnerů klienta a nácvik je postaven na pomoci fyzického asistenta u všech lekcí.

Metodické postupy VOKS se snaží o maximální míru srozumitelnosti pro klienta.

To mnohdy vyžaduje velkou sebekontrolu učitelů VOKS. Metodika je v mnoha ohledech odlišná od běžně užívaných pedagogických přístupů ke klientům. Z našich praktických zkušeností můžeme konstatovat, že dodržování některých instrukcí je velmi obtížné, a to zvláště v počátečních lekcích nácviku.

Rozšíření metodiky mezi odbornou veřejností je postupně zajišťováno kurzy VOKS prostřednictvím IPPP ČR (Institut pedagogicko-psychologického poradenství České republiky).

Radkova kniha dnes (7 let)...

Nyní postupně vyměňujeme piktogramy za psaná slova. Vždy musíme vědět na 100%, zda popisu rozumí. Nacvičujeme v rámci úkolů – v globálním čtení.

